

ABSTRACTS

Björn Horgby

”Klass” i historien och inför framtiden. En diskussion om arbetarklassen

Inledningen handlar om hur den arbetarhistoriska forskningen har sett på begreppet arbetarklassen; begränsningar i olika definitioner och hur en möjlig definition ska kunna se ut. Utifrån en rapsodisk genomgång av den tidigare arbetarhistoriska forskningen tar jag upp hur arbetarklassen kan definieras. Med rötter i en historiematerialistisk tradition med ett betonat makt- och konfliktperspektiv, och utifrån en kunskapsrealistisk position, menar jag att sociala och materiella drivkrafter strukturerar mänskligt handlande. Människor gör även sina val utifrån sina språkliga och kulturella tolkningsmönster. Några analytiska utgångspunkter:

Analys och begrepp behöver utgå från ett historiskt förändringsperspektiv.

Begreppet klass bör vara användbart både på individnivå och på kollektiv nivå.

Arbetarklassen återfinns inte bara i produktionssfären, utan också i distributions-, service- och reproduktionssfärerna.

Klass är även en socio-kulturell konstruktion som gestaltas i handling, i språket och i föreställningsvärlden.

Klass är också ett maktbegrepp, som utgår från konflikter och kommer till uttryck i olika maktdimensioner (eller sektioner).

De ovan angivna punkterna medför att begreppen ”klass” och ”arbetarklass” inte kan inrymmas i en enda typ av kategorisering, utan det är rimligt att definiera begreppen som problemkomplex.

Emma Hilborn

Socialisten, rättvisan och verklighetens grottekvarn. Arbetarpressen inför rätta i sekelskiftets Landskrona

Presentationen bygger på en undersökning av socialdemokraten Pär Axelssons erfarenheter av rättssystemet i Landskrona 1901–1905. Den visar hur arbetarrörelsen tog upp det litterära motivet ”Grottekvarnen” från Viktor Rydbergs kristet etiska dikt ”Den nya Grottesången”, för att omvandla den till en konkret, kapitalistisk grottekvarn helt fjärran från Rydbergs vision. I det aktuella fallet var det den högst profana borstfabriken i Landskrona som utpekades i *Landskrona-Kurirens* artikel ”Barnen i grottekvarnen”. Borstfabrikör Pål Sörensen uppfattade beskyllningen om att driva en skånsk Grottekvarn som så förolämpande att det motiverade rättsliga påföljder.

Fredrik Egefur

Den socialistiska kvinnointernationalen 1907-1910: rösträtt och fred, en internationell kvinnodag, klassarbete med förhinder

Under två konferenser i Stuttgart 1907 och Köpenhamn 1910, som hölls i anslutning till Andra internationalens kongresser, samlades för första gången arbetarrörelsens kvinnliga pionjärer för att diskutera en rad angelägna frågor under könsseparatistiska former. I centrum stod inte minst frågan huruvida samarbete med den borgerliga feministiska rörelsen kunde komma i fråga. Aktivister från England, Tyskland och Österrike hade här diametralt annorlunda uppfattningar. Vad skulle vara den minsta gemensamma nämnaren, klass eller kön? Utöver detta fördes utförliga diskussioner om rösträtten och fredskampen och det gjordes försök att definiera en speciell kvinnligt konnoterad socialistisk internationalism. De båda konferenserna har inte fått överdrivet mycket uppmärksamhet inom forskningen om den internationella arbetarrörelsen, men min studie visar på flera intressanta teoretiska skiljelinjer som kom att spela stor roll senare.

Gustav Nyberg

Förfacklig kamp och vardagligt motstånd bland statare i Stockholms län ca 1890-1919

I början av 1890-talet inträffade ett flertal skördestrejker bland statare på godsens i Stockholms agrara omland. 1890-1891 års skördestrejker i Stockholms län handlade nästan uteslutande om att nedsätta arbetstiden till tio timmars arbetsdag på storjordbruken. Statarna agerade ofta målmedvetet och strategiskt i samband med dessa konflikter, vilket valet av tidpunkt under höskörden indikerar, eftersom höet kunde ta skada om det inte blev bärgat av arbetskraften på godsens. Efter dessa skördestrejker var frånvaron av öppna och kollektiva konflikter iögonfallande på jordbrukets arbetsmarknad i Stockholms län. Femårsberättelser från landshövdingen, kronofogdar och länsmän i länet under 1890-talet bekräftar detta faktum, men dessa samtida observatörer identifierade andra aktuella problem på jordbrukets arbetsmarknad. Bland annat lade dessa representanter tonvikten på den ökade insubordinationen bland statarna, vilket t.ex. tog uttryck i en tilltagande respektlöshet för bestämmelserna i 1833 års legostadga. Det övergripande syftet med min muntliga presentation är att belysa statarnas mångskiftande konfliktrepertoar under tidsperioden ca 1890-1919.

Hannes Rolf

Bland hyresstrejker och bostadsblockader – stridsåtgärder på den svenska hyresmarknaden 1923-1955

Stridsåtgärder är normalt sett ett fenomen som förknippas med arbetsmarknaden, men historiskt sett har hyresstrejker och andra kollektiva stridsåtgärder på hyresmarknaden varit ett återkommande fenomen i olika delar av världen. Även i Sverige användes stridsåtgärder som hyresstrejk och bostadsblockad under ett antal år av hyresmarknadens organiserade parter. I denna presentation behandlas stridsåtgärdernas förutsättningar, omfattning samt den roll som stridsåtgärderna spelade för hyresmarknadens organiserade parter och bostadspolitikens utveckling.

Hans Wallengren

Svenskarna i Hooverville

Presentationen kommer att handla om de arbetslösa och utblottade svenska och nordiska invandrare som under depressionen på 1930-talet hamnade i den största av Seattles s.k. Hoovervilles, ett öknamn på de kåkstäder som under 1930-talet uppstod i och runt amerikanska städer med anspelning på presidenten Herbert Hoover. Just denna Hooverville är osedvanligt väl dokumenterad av samtida iakttagare, däribland även den svenska författaren Anna Lenah Elgström, som besökte Seattle under sin rundresa i USA hösten 1933. Efter sitt besök i Hooverville redovisade hon sina intryck i svensk press. Förutom att ge en bild av förhållandena i Hooverville och dess invånare, kommer jag också att redovisa och diskutera Anna Lenah Elgströms bild av Hooverville och de reaktioner som denna gav upphov till i den lokala svenskamerikanska pressen.

Ingemar Johansson

Klassidentitet och facklig makt. Handelsanställdas organisationsformer i Norrköping på 1910-talet

Min presentation handlar om en planerad undersökning där jag försöker koppla facklig makt till klassidentitet. I mitt papper diskuterar jag först de teoretiska ramarna för detta. Försöker bland annat att utveckla maktperspektivet från avhandlingen. Det har ju hänt lite på den fronten sedan 82. Därefter följer en empirisk pilotundersökning, där jag jämföra handelsarbetareföreningen och kontoristföreningarna. I den avslutande epilogen försöker jag sätta in kontoristföreningsrörelsen i ett historiskt sammanhang, som handlar om den s.k. svenska tjänstemannarevolutionen.

Ingrid Millbourn

De resande på nöjenas marknader

De som under 1800-talet visade sina konster på bland annat cirkus kallade sig resande, medan publiken, de bofasta, sades var privata. Dessa artister tycktes vara fria som fågeln. Men de var snarare fågelfria, en minoritetsgrupp, där det fanns fattiga och rika; de som hade en enda konst att visa, kanske på en marknad, och de som fyllde ett stort cirkustält. De sa inte att de uppträdde utan att de arbetade och oftast var det under tystnad. De har lämnat efter sig tryckta affischer, vilka i stort sett är deras enda bevarade minnen. Med hjälp av affischerna, en bildanalys och en teori om känslor berättar jag om deras konster, vad de trodde om publiken och så försöker jag besvara frågan, varför de bofasta om och om igen ville titta.

Johan Svanberg

Mellan facklig internationalism och nationalism. Europeiska marknadsintegrationen och efterkrigstidens migrationer, yrkesinternationaler och fackförbund

Här presenteras ett nyligen påbörjat forskningsprojekt som syftar till att studera relationen mellan internationella yrkesinternationaler och nationella fackförbund i fråga om efterkrigstidens europeiska marknadsintegration i allmänhet och migrationsfrågor i synnerhet. Studiens kontext utgörs EU:s framväxt och historia, de omfattande och arbetsrelaterade migrationerna i Europa under efterkrigstidens starka konjunktur, kalla kriget, ekonomiska kriser och förändrade migrationsmönster från och med mitten av 1970-talet, samt europaintegrationens acceleration efter kalla krigets slut. I projektet studeras yrkesinternationalers reaktioner på europaintegrationen och den fria rörlighetens utveckling och hur de försökte utöva inflytande på denna process. Vidare undersöks ömsesidigheten i dynamiken mellan den fackliga rörelsens internationella och nationella nivå, i skärningspunkten mellan gränsöverskridande facklig internationalism och nationellt definierade arbetsmarknadsintressen. Projektet är avgränsat till fackliga organisationer i metall- och verkstadsindustrin samt textil- och konfektionsbranschen.

Lars Edgren

Republik och revolution. Tidningen Fäderneslandet på 1850- och 1860-talen.

Tidningen *Fäderneslandet*, grundad i Lund 1852, var under 1860-talet Sveriges största tidning. Den politiska tendensen var demokratisk och läsekretsen fanns främst bland småfolk i städer och på landsbygd. I detta föredrag visar jag att tidningen både i slutet av 1850- och mitten av 1860-talet var både republikansk och revolutionär. Den önskade demokratiska författningen skulle, om nödvändigt, genomdrivas med våldsamma medel.

Magnus Gustafson

Egensinne och skötsamhet i tidig svensk arbetarlitteratur

I denna presentation vill jag, med litterära exempel hämtade från tidig arbetarlitteratur, problematisera förhållandet mellan egensinne och skötsamhet och framförallt utvidga Björn Horgbys begrepp egensinne (*Egensinne och skötsamhet*, 1993) genom att inte bara förstå det som ett passivt försvar mot makten, utan också som ett angrepp mot makten. De litterära exemplen är Martin Kochs roman *Arbetare – en historia om hat* (1912), Maria Sandels roman *Virveln* (1913), Dan Anderssons *Kolarhistorier* (1914) samt Karl Östmans novellsamling *Hunger – en bok om sågverksfolk och annat* (1916).

Magnus Nilsson

En presentation av pågående forskning om "arbetarserier", serier som från olika utgångspunkter kan betraktas som tecknad arbetarlitteratur

Min presentation kommer att redogöra för min pågående forskning om "arbetarserier", det vill säga serier som från olika utgångspunkter kan betraktas som tecknad arbetarlitteratur. Jag kommer att ta upp olika historiska exempel på sådana serier och diskutera vilka bilder de ger av arbetarklassen. Framför allt kommer jag dock att med utgångspunkt i analyser av samtida svenska arbetarserier reflektera över deras möjliga politiska funktioner.

Malin Arvidsson

Nelly Thüring – "den sista av de fem första"?

Nelly Thüring (1875–1972) var en av Sveriges fem första riksdagskvinnor, och en tongivande agitator inom Socialdemokratiska Kvinnoförbundet på 1920-talet – men lämnade sedan politiken och har blivit i det närmaste bortglömd. I Göteborg finns en trappa uppkallad efter henne vid Korsvägen. I födelseorten Mala utanför Hässleholm påminner skylten Nelly Thürings väg om ursprunget på norra Skånes landsbygd. Hennes liv och politiska gärning har dock inte blivit föremål för något mer omfattande biografiskt arbete. Syftet med denna presentation är att få respons på utgångspunkterna för en tematisk biografi om hennes politiska gärning.

Mikael Duthu

Arbetarkamp, Republik, Inbördeskrig, motstånd och Kataloniens Republikanska Vänsterparti. Exploateringen av det historiska minnet i den Katalansknationalistiska diskursen under den nuvarande ekonomiska krisen.

Presentationen kommer att diskutera exploateringen av det historiska minnet av arbetarkamp och fackligt motstånd i den Katalansknationalistiska diskursen under den pågående ekonomiska krisen. Efter två års hård åtstramningspolitik till följd av valsegern 2010, kom den liberalkonservativa katalanska regionalregeringen i konflikt med den spanska centralregeringen till följd av bl.a. utredningen kring olika korruptionsfall i katalanska affärsmiljöer. Konflikten ifråga ledde år 2012 till att den katalanska regionalregeringen utropade en självständighetsprocess. För att möjliggöra detta projekt tvingades det styrande partiet *Covergencia Democrática de Catalunya* söka en allians med Kataloniens Republikanska Vänsterparti, då dess resultat i opinionsmätningarna föll till allt lägre nivåer och den dåvarande regeringskoalitionen splittrades. Den nya nationalistiska koalitionen beslutade att legitimera både sitt styre, vars nyliberala ekonomiska politik numera framhölls som socialdemokratisk, och sin så kallade självständighetsprocessen med hjälp av en flagrant exploatering av det historiska minnet av inbördeskriget och arbetarmotståndet som ägde rum både under Francoismen och den påföljande demokratiseringsperioden.

Per Vesterlund

Ett steg på framåtskridandets väg? Arbetarrörelsen, filmen och historien.

"Filmen måste vara samstämd med folkets önskningar och intressen, men den måste samtidigt ha den visionära kraft och ideella lidelse som gör att den kan få människor med sig ett par steg längre på framåtskridandets väg, än de själva visste att de förmådde gå." När Elsa Brita Marcussen i en artikel i *Tiden* 1952 anmälde några nyutkomna svenska filmböcker tog hon också tillfälle i akt att formulera sig om filmens uppgift i samhället. Marcussen var en central gestalt i den svenska arbetarrörelsens filmverksamhet. Inte bara som en av landets ledande filmkritiker i *Socialdemokraten/Morgontidningen*, hon bidrog också i arbetarrörelsens egen filmproduktion vad gällde såväl principer för verksamheten som manus till filmer. Med utgångspunkt i bl.a. Marcussens

insatser kommer jag att presentera både arbetarrörelsens filmproduktion genom bolagen Filmo och Nordisk tonefilm under 1940- och 1950-talet, och den filmdiskussion som under samma period fördes inom olika arbetarrörelsebaserade fora (som *Socialdemokraten*, *Morgontidningen*, *Aftontidningen* och *Tiden*). Jag kommer mer specifikt att diskutera bilden av arbete och bilden av arbetarrörelsens historia i de filmer som produceras av de två bolagen, samt de estetiska och mediala strategier hos bolagen (och arbetarrörelsen) som är synlig i det rika efterlämnade arkivmaterial som finns hos Arbetarrörelsens bibliotek och arkiv.

Robert Nilsson Mohammadi

Vad Gräv-rörelsen gör sebart

Vid början av 1970-talet började människor runt om i Sverige att i studiecirkelns form undersöka historia genom bl.a. litteratur, källor och intervjuer. Sven Lindqvists bok *Gräv där du står* (1978) var ett centralt dokument i cirkelarbetet, och har gett fenomenet namnet Gräv-rörelsen. En uppskattning är att 100 000 människor deltog i 10 000 cirklar mellan 1970 och 2000. Industrisamhällets historiska former, relationer och identiteter stod i centrum för cirklarnas undersökningar, vari den stora historien konkretiserades i det lokala. Utställningar, arbetarspel och trycksaker av olika slag är exempel på produkter som cirklarna var upphov till. Rörelsens självbild var att den tog fram erfarenheter som gjorts osynliga och obegripliga genom kombinationen av historieämnets abstraktioner och företagets självförhärligande samt teknikfetischerande historiografier. Cirklarnas resultat har emellertid inte utsatts för någon sekundär analys, med följd att deras resultat inte har systematiserats på så vis att de kunnat bli tillgängliga för generella lärprocesser. Med utgångspunkt i den databas över Gräv-cirklar som Centrum för Arbetarhistoria har byggt upp kommer jag att diskutera kunskaper och berättelser, inklusive vissa självbilder, som Gräv-cirklarna förmedlar.

Tobias Karlsson

Arbetsinställelser i Sverige 1859-1900: ett försök att revidera Raphaels lista

Syftet med denna uppsats är att diskutera användningen av dagstidningar som källa för data över konflikter på arbetsmarknaden. Mer specifikt handlar det om att utvärdera och revidera den lista på arbetsinställelser för perioden 1859 till 1900 som samlades in av Axel Raphael inom ramen för förliknings- och skiljenämndskommitténs betänkande för över hundra år sedan. Denna lista används ibland i översiktsverk men har kritiserats av arbetarhistoriker för sin ofullständighet. De senaste årens digitalisering av dagstidningar öppnar upp nya möjligheter att värdera och komplettera Raphaels lista, vilket i sin tur kan påverka bilden av arbetarrörelsens framväxt.

William Wickersham

Representations of Labor for Adult Immigrants

In my presentation, I compare representations of labor in the instructional materials used in language instruction for adult immigrants in Sweden and Denmark ca. 1965 to 2005. The instruction for adult immigrants existing today, in both Denmark and Sweden, has its roots in language instruction aimed at immigrant workers. Beyond language, a main tenet of the instruction was to inform about Swedish and Danish society. In this presentation, I examine two types of representations pertaining to the broad topic of labor. First, representations of the labor movement within historical narratives in the materials, and second, representations of employment and the importance placed on finding work.